

ROZSZERZYĆ SIĘ (72) *vb pf*

rozszerzyć się (40), **rozszyrzyć się** (25), **roszerzyć się** (6), **roszszyrzyć się** (1); rozszerzyć się *FalZioł, FalZiołUng, GlabGad, Leop, BielKron* (3), *LeovPrzep, WujJud* (2), *BudBib, Strum, SkarJedn* (5), *SkarŻyw* (4), *GórnRozm* (2), *WujNT* (5), *SkarKaz* (2), *SarnStat* (2), *SkarKazSej* (3); rozszyrzyć się *KromRozm III* (2), *RejWiz* (4), *RejPos* (8), *RejZwierc, MycPrz* (2); roszerzyć się *RejPs* (5); rozszerzyć się : rozszyrzyć się : roszerzyć się : roszszyrzyć się *LubPs* (4:7), *Mącz* (1:-:1), *RejAp* (-:1:-:1).

sie (50), *się* (22).

rozłz- (55), *rozłf-* (5), *rosłz-*, *rołfz-* (5).

o jasne; *-é-* (3) *Strum, SarnStat* (2), *-e-* *Mącz* (2).

inf rozszerzyć się (13). $\diamond$ *fut* 3 sg rozszerzy się (11). $\diamond$ *praet* 2 sg m rozszyrzyłeś się (1). $\diamond$ 3 sg m rozszerzył się (9). *f* rozszerzyła się (14), jest się rozszerzyła (2); rozszerzyła się : jest się rozszerzyła *RejPs* (1:1), *RejPos* (2:1). *n* rozszerzyło się (10). $\diamond$ 3 pl m pers rozszerzyli się (2). *subst* rozszerzyły się (3). $\diamond$ *plusq* 3 sg *f* była się rozszerzyła (2). *n* było się rozszerzyło (1). $\diamond$ 3 pl m pers byli się rozszerzyli (1). $\diamond$ *con* 3 sg *f* by się rozszerzyła (1). *n* by się rozszerzyło (2).

Sł stp s.v. rozszerzyć, *Cn, Linde brak*.

1. Powiększyć się, zwłaszcza pod względem rozmiarów, zasięgu, nasilenia; *serpere Mącz; dilatate Vulg* (29) :

Zwrot: »szeroko się roszerzyć« (1): *Hoc in immensum serpet, To fie bezmiernie szeroko rozszerzy Rozlezie. Mącz* [388]b.

a. *O rozmiarach fizycznych* (8) :

rozszerzyć się czym (1): *A tak włożywfy Bórtnicę/ tedy zaśię kładź między nimi ty ławy/ że fye tym Bórtnicą rozłzérzy. Strum* I4v.

W porównaniu (1): *A ci zalię ktorzy żywą pobożnie/ [...] nielza iedno iż fie musi nád nimi wypełnić oná obietnicá Páńfka/ iż tháki káždy rozłzyrzy fie iáko drzewo zielone nád pięknym zdroiem lthoiące/ á bogáctwá y pocźciwości rozmnożą fie w domu iego. RejPos* 72v.

Przen [w kim] (1) : *Vítá nálze otworzone łá ku wam/ o Koryntowie/ ferce náłfe rozłfzerzyło fie w nas. Leop* 2.*Cor* 6/11.

α. *O roślinach: rozrosnąć się* (2) :

rozszerzyć się po czym (1): [*ziele końskie kopyto*] kwiat ma żółti, piękny, iafny á gdy pocźnie rołć/ tedy fie barzo rołfzerzy po miełtczu *FalZioł* I 154a.

Przen [gdzie] (1) : *Bom widzyał od pocźátku záwždy tego wiele/ Iż fie tám rozłzyrzyło ono márne zyele/ Niedbáłość á łwawola ktore cnotę głufzy RejWiz* 47.

β. *O terytorium (zajmowanej powierzchni), też o zasięgu terytorialnym* (3) :

Fraza: »państwo się rozszerzyło« (1): *nigdy fię ono páńftwo [monarchia rzymska] nie rozłfzerzyło po wlyzytkim świećie/ áż gdy ieden wlyzytkim władnął/ pocźawfy od Iulyufzá y Auguftá. SkarKazSej* 690a.

Zwrot: »rozszerzyć się po wszytkim świećie« (1): *SkarKazSej* 690a *cf Fraza*.

αα. *W funkcji impf: zajmować określony teren, sięgać* (2) :

rozszerzyć się do czego (1): Aquitania ma stare imię do tych części/ która się rozszerzyła do rzeki Ligerim. *BielKron* 280v.

rozszerzyć się ku czemu (1): Belgiką/ część ziemie Francuskiej/ [...] ta się ku Renu rzece rozszerzyła *BielKron* 280v.

b. O ilości: rozmnożyć się (5) : Tąż miła matka [tj. ojczyzna] dała wam taki pokoy [...] za którym napełniły się komory wólze/ y rozszerzyły się pożytki wólze. *SkarKazSej* 666b.

rozszerzyć się gdzie (1): Wiele się Państw bogatych wniwecz obrociło/ Bo plemię Otomańskie ony poniżczyło. Zaś Greckie/ iak Egipskie/ choć bogate były/ iak się teras w ich Państwach Turcy rozszerzyli. *MycPrz* I B.

Zwrot: »rozszerzyć się po wszytkiemu (a. wszemu) światu« (2): a przed się z jednej szkoły a z jednego ćwiczenia ci mierzczanie wszyscy wychodzą/ a rozszerzyli się po wszytkiemu światu. *RejAp* 93; *RejPos* 272v.

»rozszerzyć się po ziemi« (1): Gdy się już ludzie byli rozmnożyli y rozszerzyli po ziemi: na dwie części albo na dwie królestwie y dwa narody rozdzieleni są. *SkarŻyw* 268.

Szereg: »rozmnożyć się i rozszerzyć się« (1): *SkarŻyw* 268 cf »rozszerzyć się po ziemi«.

c. O stopniu, intensywności (6) : Ktore wolności daley się pod *interregna* wytargowały/ y rozszerzyły *SkarKazSej* 692a.

rozszerzyć się czym (2): [Bonifacyusz] szedł do Francji do Karola [...] / niojąc Papieskie listy/ a prosiąc/ aby wierze Chrześcijańskiej [...] pomoc dał/ a na to nic nieżądał/ czymby się [...] część Chrytułową rozszerzyć mógł. *SkarŻyw* 518; *SkarKaz* 417a.

rozszerzyć się nad kim (1): Abowiem jeśli będziesz [...] używać nad nami [sprawiedliwości] swej według występów naszych żadny znas wytrwać moc niebędzie boby się musiał rozszerzyć gniew twój nad nami. *RejPs* 197.

W porównaniu (1): [Panie] obroc na drogę [sprawiedliwą] oczy nasze: abowiem kto inny nas [te] obłądności wybawic może gdyż [nad] wielkość wółow naszych rozszerzy [!] się złości nasze *RejPs* 61v.

Zwrot: »hojnie się rozszerzyć [komu]« (1): A by się obaczył iż tho wielkie wspominki y wielkie bogactwo bierze/ bo mu [sta]d y rozum/ y cnota/ y sława/ y wdzięczność ludzka hojnie rozszerzyć się może. *RejZwierc* 99v.

d. O słowach i tekście: rozwinąć się, rozbudować się, wydłużyć się (3) : *GórniRozm* Ev; Które rzeczy dla skrócenia muszą tu być opuśczone, boby się bardzo to *volumen* rozszerzyło *SarnStat* 1224.

Szereg: »wyciągnąć się i rozszerzyć« (1): Z strony prawa Duchownego, y z strony Jurisdiccyj Woiewodzy, Marszałkowskiej, a także Kancelaryj y o Jurisdiccyj Skarbowej gdyby miały być przykłady przytaczane, bardzo by się musiał rzecz wyciągnąć y rozszerzyć. *SarnStat* 1263.

e. O języku: wzbogacić się (1) :

W przeciwstawieniu: »rozszerzyć się ... zmaleć« (1): czemu nie wżech radzemy ziem naszych słow używamy/ gdyby iacy nie nazbyt grube były? Zaišteby się tak wrychle język nasz nieiako rozszerzyć mógł/ który już teraz bardzo zmalał. *BudBib* c.

f. O zasięgu oddziaływania; przen (5) : A tak tu już możesz rozumieć iako się jest rozszerzyła ta prawica jego/ a ta możność Bołtwá jego/ iż każde postąpienie człowieka namnieyższego tuż jest zawnždy przed oblicznością jego. *RejPos* 78v.

rozszerzyć się na kogo (2): *RejPs* 214; Tu już rozumiey/ iż to odkupienie rozszerzyło się na wszystkie narody światá tego/ którzykolwiek jedno wwierzyli temu. *RejPos* 298.

rozszerzyć się nad kim (2): *LubPs* dd4 marg; ábychmy go napirwey o to prośili áby się w nas świeciło a znaczyło święte imię jego/ a rozszerzyło się nad nami krolestwo jego *RejPos* 39v.

2. *Zająć więcej miejsca, rozejść się (o procesach organicznych) [gdzie]* (1) : iakoż się tam [w człowieku otyłym] mogą mćrozszerzyć duchy rozumne ktore się w suchoci kochaią. *GlabGad* N4v.

3. *Rozgłosić się, rozpowszechnić się, rozślawić się* (37) : *LubPs* Q4 marg; *RejPos* 72v; czynili obá [Marek i Barnabasz] (Inadz z zrzádenia Bołkiego/ áby się tak Ewángelia tym więcej rozszerzyła) co się im naylepiey zdało. *WujJud* 128v; *MycPrz* I Bv; Gdzie się za morzem dáleko/ aż prawie/ iako mówią/ na innym świecie/ Rzymłki kościół rozślawił [!]/ y zagony puścił: tak iż tam więcej już Chrześciaństwá w jedności kościelney/ niżli we wszystkich wchodnych kościołách *SkarJedn* 166; *GostGosp* 20; Dzieie zaś Apostołłkie opifuia kościół jego [Chrystusa]; iako się począł od Ieruzálem [...] a iako się rozszerzył y przenioł do Pogan *WujNT przedm* 31.

rozszerzyć się na kogo (1): Toż się y na niższe stany rozszerzyło: iż wszyscy Duchowni Rufcy/ w świeckich swoich swego mieycá nie máią: a oni im w rzeczách Duchownych rofkázuia. *SkarJedn* 363.

rozszerzyć się po kim, po czym [= między kim, między czym] (3): *KromRozm III* G6; Prawdá twa po obłocach tak się rozszerzyła/ A spráwyedliwość twojá nad gorámi była *LubPs* I4v; Jeśli ich wiára Kátolicka: [...] czemu się po pogáństwie po Turcech y Tátárzech nie rozszerzy? *SkarJedn* 28.

rozszerzyć się gdzie (1): rozszerzy się náuká [głoszona przez apostołów]/ y na tych mieycách gdzie przed tym niebyła. *LeovPrzep* C4v.

W porównaniu (1): iż kościół pierwey był máły iako ziárno gorczyczne/ a potym się rozroł y rozszerzył iako drzewo wielkie. *WujNT* 140.

Zwroty: »daleko się rozszerzyć« (1): W obyczáiach wálznych iako jest wiele złego/ y z nich nierząd/ iako się dáleko rozszerzył/ y iako jest szkodliwy/ by się to wszystko wyliczáć miáło słowby mi nie stáło. *GórnRozm* L2.

»rozszerzyć się po wszech (a. po wszystkich) krainach, po wiele krain« [szyk zmienny] (2:1): A tego ta náuká po wyele kráin się była rozszerzyła. *KromRozm III* E3; Iż Krolestwo Pána Krytułowe rozszerzyło się po wśzech kráinach swyátá. *LubPs* Y6v marg; *WujNT* 297.

»na wsze strony rozszerzyć się« (1): Zem Księgi Polłkie/ nigdy nie bywałemi bukłztaby: drukował, Potym inni (ze mnie) przykład brali. Już teraz to písmo na wśze strony rozszerzyło (się y szerzic) się będzie. *FalZiołUng* V 119.

»po wszy(s)tki(e)m świecie, po wszytkiemu światu, na wszy(s)tek świat się rozszerzyć« [szyk zmienny] (4:1:3): A Inadz niejest żadny tak trudny ięzyk áni żadne tak prófne pogáństwo áby nieprzyšlo ku prawey wiadomości takich spraw twoich/ Abowiem po wślytkiem świecie rozszerzyła się wiadomość otem/ y wysłedł ten głos aż na ostateczne gránice ziemie *RejPs* 27v; *LubPs* V5, X, aa2v marg; *SkarJedn* 28; *SkarŻyw* 600; *WujNT* 461; Tak się znáiomóść Bogá prawego po wszystkim świecie

rozszerzyła: á ludzie zá przyłzćim w ćiało Syná Bożego/ głupftwo ono y ślepotę bálwochwálkã [...] porzucili. *SkarKaz* 487a.

»od słońca wschodu i zachodu rozszerzyć się« (1): [*Luteranie*] przed tym fie máłã trzodã rádźi zwáli/ náśláduiãc w tym Ewángeliey: ále gdy baczyli/ że fie tey ich lichocie iáwnie Ewángelia przeciwiã/ ktora od Słońcá wćhodu y zachodu rozłzerzyć fie miálã: teraz fie też łzerzyć poczynãiã: á wżyftkie fekty [...] w łwoy poczet policzãiã/ áby iefli nie prawdã/ przynamniey wielkością łwã fie zálećili. *WujJud* 135.

»wszędę (a. wszędzie) się rozszerzyć« (2): Bo fie wielmożność twoiã [*Panie*] włzędzy rozłzrzyłã/ A nád wżyftki niebiołã práwie wywylzylã. *LubPs* C; *RejWiz* 113v.

»po wszytkiej ziemi, po wszytkiej szyrokości ziemie, po wszytkich kończynach ziemie się rozszerzyć« [*szuk zmienny*] (2:2:1): Iáko obyetnicã łłowã Bożego miálã fie rozłzrzyć ná wieki po wżytkiey łzyrokości zyemye. *LubPs* M3v *marg*, S3v *marg*, Tv; *RejPos* 265v; Biczowanie ábo dyfcypliny w procełłfách ludzie zá niego [*św. Antoniusza*] czynić poczęli: y ten święty obyczay po wżytkiey łię Włofkiey ziemi rozłzerzył. *SkarŻyw* 545.

Szeregi: »rozszerzyć się a (i) roznieść« (2): *LubPs* V5; Pokázuię im z piłmã/ [...] to co o kościele iego opowiedziano było: iż łię miał poczãć od Ieruzálem/ y miał łię rozłzerzyć i roznieść po wżytkich kráinách y národziech. *WujNT* 297.

»rozrość się i rozszerzyć« (1): *WujNT* 140 *cf* *W* *porównaniu*.

»nie urość i nie rozszerzyć się« (1): [*odszczepieńcy*] mowić śmieiã/ iż po czásiech Apofłofłkich Ewángelia y kościoł prawdziwy nie tylko nie vrołł/ y nie rozłzerzył łię/ ále zgołã zginãł *WujNT* 696.

Przen [*po czym*] (1) : Bo dułzã łfolec pirwłzy w głowie ofádzilã/ A potym fie po wżytkim cieie rozłzrzyłã. *RejWiz* 120.

4. Otworzyć się (2) :

W przeciwstawieniu: »zwijać się ... rozszerzyć się« (1): Ci [*ludzie*] tho ácz wody łłotkiey nie máiã/ włzãkże bárzo łmãcznã zbierãiã z łifłkow ktore fie w trãbkę ráno zwijãiã/ [...] á łkoro łłońce wznidzie łifłtek fie rozłzerzy wodã wyciecze łniego. *BielKron* 447v.

Przen [*na co*] (1) : A rozum iefłcze bárzyey włzędzy fie nápierzył/ A práwie ná wżyftko złe márnne fie rozłzrzył. *RejWiz* 175.

5. Z podmiotem osobowym (3) :

a. *Zyskać wysoką pozycję społeczną, bogactwo itp.* (3) : nędzniku łzalony názbierałeś/ rozłzrzyłeś fie á mowilz dułzy łwoiey: Rosłkofzuy dułzo moiã miłã [...] *RejPos* 317; A tey ich [*biskupów carogrockich*] hárdości łprzećiwilifię [!] [...] Papięzowie y rozłzerzyć fie im nie dáli *SkarJedn* 190.

roszszyrzyć się z czym (1): Tá to Iezabel wniołłã byłã márnã á plugãwã chwałę do ludu wiernego Páńłkiego bogã Bálálã pogáńłkiego [...] tãk fie byłã tá páni rołzłzrzyłã s tã wiãrã á z náukã łwoiã. *RejAp* 30v.

b. [*Wypowiedzieć się dłużej*: Nie dałeś mi się rozszerzyć, Gdym co poczał z tobã mówić. *DramStp* I 621.]

6. *Mieć czegoś więcej [w czym]* (1) : Rãcz pánie połtánowić wżywocie moim dułłę moię áby ona bełpiecznie fie mogłã rołłzerzyc w chwale twoiey *RejPs* 188v.

Synonimy: 1. rozprzestrzenić się; 3. rozciec się, rozejć się, rozgłosić się, rozlać się, rozlecieć się, roznieść się, rozsiać się, rozslawić się, rozstynąć się, roztoczyć się.

Formacje współrdzenne cf SZERZYĆ.

JR, MC, MN